

A pedagógus szerepe a diákok önképző tehetséggondozásának támogatásában Balogh Ferenc (1836–1913) teológus tanár naplója alapján

The Role of the Educator in Supporting Students' Self-Educated Talent Development Based on the Diary of Ferenc Balogh (1836–1913), a Theology Teacher

Fehér Ágota

*KRE Pedagógiai Kar
egyetemi docens*

ORCID: 0000-0002-6671-8563

Absztrakt

A pedagógusoknak kiemelt feladata a diákjaik legjobb képességeinek kibontakoztatása. A leghatékonyabb eszköze ennek a diákok egyéni érdeklődésére épülő önképző tevékenységeinek támogatása, amelyben saját belső elköteleződéssel, elmélyült bevonódással végeznek minőségi témafeldolgozást, alkothatnak, majd eredményeikről beszámolhatnak. Az önképzőkörök a református kollégiumokban gazdag múltra tekintenek vissza, ezek közül jelen tanulmány középpontjában a Debreceni Református Kollégiumban működő Hittanszaki Önképző Társulat áll. Ennek alapító és a továbbiakban is meghatározó tanára, Balogh Ferenc (1836–1913) gazdag naplóbejegyzésekben számolt be a szerveződés céljairól, történéseiről, saját személyes példáján keresztüli kapcsolódásáról. A tanulmány arra keresi a választ, hogy a Társulat eredményességét milyen pedagógusi viszonyulás kísérte, ez alapján milyen a hatékony tehetséggondozó pedagógus.

Kulcsszavak: tehetséggondozás, tehetséggondozó pedagógus, önképzőkör, teológushallgatók

Abstract

A key responsibility of educators is to help their students develop their full potential. The most effective way to do this is by supporting self-directed learning activities based on students' individual interests, in which they engage in high-quality exploration of topics with personal commitment and deep involvement, produce original work, and then report on their findings. Self-education circles in Reformed colleges have a rich history; among these, the focus of the present study is the Theology Department Self-Education Society of the Reformed College of Debrecen. Its founder and subsequently influential teacher, Ferenc Balogh (1836–1913),

documented the organization's goals, events, and his own personal involvement through extensive diary entries. This study seeks to answer what pedagogical approach accompanied the Society's success and, based on this, what constitutes an effective teacher who fosters talent.

Keywords: talent development, teacher who fosters talent, self-education circle, theology students

1. Bevezetés

A tehetséggondozás mint az egyéni legjobb képességek kibontakoztatása gyökereiben meghatározóként tekinthetünk a belső elköteleződésre, a kitartásra. A személy számára olyan hajtóerő élhető meg ilyenkor, ami segítséget nyújt az adott téma, szakterület minél gondosabb megismerésében, feltárásában. Az elmélyülésen keresztül akár új összefüggések is feltárulhatnak, így nemcsak kész válaszok megerősítése történik e folyamatban, hanem aktív alkotó, inspiráló, minél gazdagabb részletek irányában is elkötelezettséget tükröző gondolati és érzelmi kapcsolódás épülhet ki az érdeklődés tárgyával.

A pedagógusok bármely életkorú diákjaik legjobb képességeinek kibontakoztatását kísérik, tehetséggondozó tevékenységeikben azzal tesznek sokat, ha ezt a belső hajtóerőt erősítik, s engedik az egyént további felfedezésre, elmélyülésre. Mindehhez olyan légkörre van szükség, ami megszólító erejű, teret nyújt az önálló átgondolásokhoz, ahol a pedagógus társként kíséri az egyéni gondolatrendszer meghallgatásával, támogató visszajelzésekkel, a kutatási elmélyülés irányvonalának pontosításával, javaslataival.

Az oktatók és tanítványaik szoros együttműködésére épülő kutatómunka kiemelt terepeként tekinthetünk a tudományos diákköri tevékenységekre. A tudományos diákkör „a magyar felsőoktatás egyik legfontosabb tehetséggondozási formája” (1), a minőségi értelmiségi képzés fontos területe” (2). A mozgalom célja, hogy a tehetséges hallgatók szakterületükön hiteles tudományos kutatások végzésére váljanak képessé, bekapcsolódjanak az adott terület folyamatos fejlesztési törekvéseibe. „A TDK a hallgatói kutatómunkát, illetve a művészeti alkotótevékenységet elősegítő, ennek nyilvánosságot is biztosító önképzőköri forma, amely folyamatos tutoriális (mentor) jellegű hallgató-tanár műhelymunka formájában történik.” (2)

A pedagógusok szerepe nagyban meghatározó e folyamatban, hiszen a tehetségek kibontakozása nem feltétlenül egyértelmű út bejárását jelenti: kétségek fogalmazódhatnak meg, akár feladással társulnak. Hosszabb távon való kitartásra, új szemszögből való továbbgondolásra a pedagógus nyújt szempontokat, biztatásán túl az örömteli felfedezésélmény megosztása is sokszorozza a jó érzést az eredményesség megtapasztalásában.

Jelen tanulmány egy olyan pedagógus naplójának gondolataira építkezik, aki a Debreceni Református Kollégium Hittanszaki Önképző Társulatának alapítója volt, s mindvégig szíven viselte működését: Balogh Ferenc teológus tanár (1836–1913) naplója szolgált elsődleges forrásként. Az egodokumentumok különleges értékkel rendelkeznek egy-egy fontos üzenet megragadásához, a személyes bejegyzések tanulságként szolgálnak a mögöttes élmények fontos összefüggéseinek meglátásához, mindez által pedig témánk szempontjából a diákok önképzőkori tevékenységeinek hatékony támogatási módját is megerősítik. Arra keressük a választ, hogy a pedagógus hogyan tudja tanítványait megsegíteni kibontakozásuk útján, napjaink tehetségsegítő tevékenységei miben tudnak építkezni a múlt e meghatározó fontos mozzanataira, jó gyakorlataira.

Jelen tanulmány a Tehetség-hit-minőség kutatócsoport kutatásának keretében készült el a *Tehetséggondozás és minőségbiztosítás új környezetben* című, 40606T800 témaszámon támogatott belső projekt vállalásaként, melyet a Károli Gáspár Református Egyetem tudományos projektek támogatására kiírt „Kutatási Projektek Támogatása 2025–2026” pályázati konstrukció keretében finanszírozott.

2. Tehetségsegítő pedagógusok a kibontakozás útján

A tehetségek kibontakozását nagyban meghatározza az a környezeti hatás, ami kíséri lépéseiket, s ebben kiemelt szerepe van pedagógusaiknak. A támogatásuk megragadásához kapcsolódóan lényeges, hogy szakterületükön minőségi ismeretrendszerrel rendelkezzenek, gazdagítani törekedjenek saját tudásukat is az aktuális kutatási eredmények mentén, a tanulás érték legyen számukra, saját maguk is lelkesedjenek a tanulás iránt. Mindezekon túl kísérje oktató-nevelő tevékenységeiket széles körű módszertani jártasság és tudatosság ezek alkalmazásában, miközben a tehetségek egyéni gondolatrendszerének engedjenek teret, magas szintű gondolkodásra ösztönözzenek, rugalmasan kapcsolódjanak a diákok egyéni kutatási tervezéseihez. A tehetséggondozásra komplex személyiségfejlesztésként tekintve fontos támaszt nyújtsanak, lélekben is erősítve a diákjaikat (Tóth, 1998).

„A tehetség lényege a változásra és változtatásra való erős belső hajtóerő. A tehetséges egyének egyik legfontosabb jellemzője, hogy az elért teljesítményt újabb tevékenységekre való lehetőségként érzlelik.” (Gyarmathy, 2017, 5.) Fontos, hogy a pedagógus e belső hajtóerővel kapcsolódó felfedezési bevonódásokat támogassa, teret adjon az egyéni érdeklődés mentén való további elköteleződéseknél. A tehetséges személy kibontakozását segítő pedagógusok viszonyulásának sajátosságait kutatva Csíkszentmihályi Mihály megerősíti:

„a tehetséges fiatalok legjobban az olyan tanárt szeretik, akinek érzik a jóindulatát, a segítőkész figyelmét, és aki maga is odaadással foglalkozik a tárgyával. Ezen kívül rendszerint tevékeny, és elmélyülten foglalkozik a szakterületével az iskolai munkán kívül is. Határozott egyéniség, és a környezetére is kisugárzó lelkesedésével izgalmas tanulási helyzeteket tud teremteni. Folyamatosan erőfeszítéseket tesz azért, hogy a tanítványai kedvvel és elmélyülten foglalkozzanak a feladataikkal, és ennek érdekében arra törekszik, hogy lehetőleg minden gyerek olyan erőt próbáló feladatot kapjon, amely éppen megfelel a képességeinek, vagyis a képességeihez mérten nem is túl nehéz, és nem is túl könnyű feladatot” (Dávid & Polonkai, 2019, 641.).

A tehetségek kibontakozásához leginkább olyan segítő környezeti hatás szükséges tehát, amelyben a személyes érdeklődés, a belső hajtóerő és elköteleződés megmutatkozhat és teret kaphat. Ezáltal a személy hosszabb távon is építhet önmaga erőforrásaiba, azok mentén kitartva az adott szakterületen új és új ismeretek elsajátítására kész, és így akár olyan összefüggéseket is megláthat, amit mások már nem feltétlenül vesznek észre. E folyamatban a saját készségek gazdagodhatnak, több vonatkozásban is új felismerések születhetnek. Ez az „önfejlődést szolgáló” (Gyarmathy, 2017, 12.), önképző környezeti hatás pedagógusi kíséréssel még teljesebbé válhat, további elmélyült kutatómunkára, alkotásra biztat.

Az önképzőkörök e lelkesítő hatása széles körben megmutatkozott a korábbi századokban. Jelen tanulmányban a Balogh Ferenc teológus tanár által alapított és közvetlenül kísért debreceni Hittanszaki Önképző Társulat tehetséggondozásában betöltött szerepét elemezzük, a professzor elkötelezett bevonódását, lelkesítő és iránymutató szerepét elsődleges forrásként saját személyes naplói segítségével megerősítve (Kovács, 2023). Napjaink tehetséggondozó pedagógusai is mintaként tekinthetnek munkásságára.

Naplói sajátos egodokumentumokként örökítették meg élményeit, tervezéseit, szándékát, így segítenek átérezni a történések háttérét a megvalósult mozzanatokon túl. Az emberi motiváció, s ezzel a Hittanszaki Önképző Társulat céljaihoz, tevékenységeihez kapcsolódóan gazdagabb tartalmi szálak ragadhatók meg, a mögöttes szakmai üzenetek és meghatározók is feltárulhatnak, így teljesebb képet kaphatunk a történekekről (Gyáni, 2019). „A személyes nézőpontú források segítségével árnyaltabban érthetjük meg egy személy munkásságát, életének motívumait, társadalmi kapcsolatainak hálóját” (Ackermanné Kelő, é. n.). „A napló abszolút jelen idejű írásos tanúságtétel, amely avatott dokumentuma, hogy mit hogyan élt át egy adott pillanatban egyvalaki” (Gyáni, 2019). A naplók a történések mentén, azokhoz kapcsolódóan belül megélt személyes élmények lenyomatai, a közvetlen befelé tekintés és a megosztás erejével megragadhatóvá formálva azokat.

3. Balogh Ferenc teológiai tanár mint tehetségsegítő pedagógus

Balogh Ferenc életútja több vonatkozásban is magában hordozza a kitartás, a feladatok iránti elköteleződés értékeit megerősítő helyzeteket, melyek egyúttal a tehetségek kibontakozásához is nélkülözhetetlenek. Édesapja korán meghalt, így nagyszülői gondoskodás is kísérte élete kezdetét, ami hitbeli elmélyülését, a bibliai értékek szerepének megtapasztalását is segítette számára. Családjának szegénysége ugyancsak meghatározta életét, gimnáziumi tanulmányainak előrehaladásával önmaga ellátásának támogatásához tanítványokat vállalt. „A tanulva tanításnak ez a kényszere esetében saját tudását is elmélyítette, és ránevelte a precíz, kitartó szellemi munkára” (Baráth, 2019, 515.).

Felsőfokú tanulmányait a Debreceni Református Kollégiumban végezte, eközben veszítette el édesanyját. Tanárai felfigyeltek képességeire, segítségükkel Kain Albert főorvos családjában volt nevelő éveken át. Pedagógiai készségeinek, eszköztárának gyarapodása mellett hallgatótársai irányában is megmutatkozott motiváló-lelkesítő hatása: 1854/1855-ben a szabadságharcot követő nehéz történelmi időszakban Balogh Ferenc kezdeményezésére is éledhettek újjá az önképzőkori tevékenységek. Először az irodalom területéhez kapcsolódó önképzőkori tevékenység indult újra: a diákok megemlékeztek neves szerzők életének aktuális évfordulóiról, felolvastak és megvitattak alkotásokat, bemutatták önálló szerzeményeiket, nemzeti történelmi évfordulókhoz kapcsolódó ünnepségeket szerveztek. Balogh Ferenc a kollégiumi teológiai tanulmányait követően még évekig továbbtanult az intézményben saját fejlődését, szellemi gyarapodását segítve, s eközben különböző tisztségviselőként is helytállva mindvégig a keresztyén értékek mentén, külföldi tanulmányokkal is kiegészítve (Baráth, 2019). A tanulás értéket jelentett számára, tanulmányi kitartásán túl további vállalásai is lelki erőforrásait, felelősséggel való helytállását erősítették meg.

Tanári hivatását 1865-től ideiglenes, majd 1866-tól rendes tanárként kezdte meg, Elhivatottsága megmutatkozott többek között tankönyvírói tevékenységeiben. Munkájának értékét jelzi, hogy egyháztörténeti kötetait folyamatosan fejlesztette, majd *A magyarországi protestáns egyházak története* címmel „nyolcadik évfolyamos gimnáziumi hittankönyvként került kiadásra” (Baráth, 2019, 519.). Jelen tanulmánynak nem képezik tárgyát teológiai és közegyházi-közéleti szervezői munkásságának értékei, ám elmélyült kutatómunkája közvetlen példát és további lelkesítő hatást is kifejezett, teológushallgatók önképzőkori tevékenységeiben ugyancsak meghatározó szerepet töltött be: az 1869/1870. tanévtől működő Hittanszaki Önképző Társulat „a debreceni református lelkészképzés meghatározó műhelyévé vált” (Baráth, 2019, 521.). Széles körű szakmai rálátása és bevonódása egyházának és régiójának hitéleti tevékenységeibe tovább gazdagították személyiségének értékeit, amelyek visszahatottak és komplexebbé formálták diákjaival való kapcsolódásait, példát állítva eléjük.

4. A Hittanszaki Önképző Társulat mint tehetséggondozó közösség

Balogh Ferenc teológiai tanár segítő hatására és közvetlen kísérésével a teológushallgatók jelentősebb létszámban kapcsolódtak kezdeményezéseihez. Önképző tevékenységeik hosszú távon megerősítést kaptak: szorgalmazva elmélyült témafeldolgozásokat, kiemelkedő publikációk születtek, az intézmény hírért is öregbítve. Balogh Ferenc 17 éven át felügyelő tanárként vett részt a munkálatokban. Kísérő bevonódása sokkal inkább a diákok önálló munkára biztatásának célkitűzésével valósult meg (Barcza Józsefné, 1988, 717.), amelynek köszönhetően a tagságból a későbbiekben is jelentősebb számban kerültek ki a térség meghatározó egyházi vezetői, „akik mind az egyházi megújulásért munkálkodtak” (Kovács, 2019, 89.). Az önképzőkör alapszabálya szerint

„a társulat célja az önképzés nemes eszméjét a hittudományok mind elmélet[i], mind gyakorlati ágát felkarolva – megvalósítani, ezen célzt nemcsak hazai, hanem általában az európai művelt nyelveken kijött hittanszaki művek ismertetése, fordítása, értekezések írása, egyház atyák műveivel való foglalkozása, a szentirat egyes részleteinek tanulmányozása, hazai egyházunk és főiskolánk úgy múlt, mint jelen történetével való dolgozatok, egyház beszédek írása, bírálata, egyház szónoklat gyakorlatok és szabályos vitakísérletek által igyekszik elérni, nem mellőzván bölcsész tudományokat sem” (Kovács, 2019, 90.).

A tagoknak kötelező feladata volt évente legalább egyszer bemutatni tudományos értékű minőségi kutatómunkájuk eredményeit. A pályamunkák bírálati folyamatban vettek részt csakúgy, mint a Debreceni Református Kollégium Oratóriumában tartott vasárnapi prédikációk. Mindezeket túl a tagok imákat mondtak, értekezés-, illetve prédikációrészleteket olvastak fel, vitáztak, ezeket szintén bírálati folyamat kísérte minőségi helytállásra serkentve. Tematikák kapcsán a legtöbbeket gyakorlati teológiai és egyháztörténeti témák mozgattak meg, ám „a többi disciplinából kitűzött pályatételek szintén munkaigényes feladat elé állították a hallgatókat, másfelől időről időre tükrözték a teológia aktuális problémáit” (Barcza, 1998, 719.).

Az önképzőköri közösség lélekben is összetartozást kifejezve rendszeresen megemlékezéseket tartott, mely ünnepségeken felolvasott emlékbeszédek szerzői ugyancsak elismerést kaphattak. Későbbi tevékenységeiben egyre inkább a gyakorlati élet kérdéseire kapcsolódó munkák váltak érintetté, pl. a belmisszió tevékenységei, imaház számára adományozás szervezése (Barcza, 1998). A Hittanszaki Önképző Társulat mindezeket keresztül is hasznos tevékenységeket végzett, tagjainak mozgósításával, összefogással fontos célkitűzések megvalósulását segítette.

5. Balogh Ferenc szerepe a Hittanszaki Önképző Társulat tehetségsegítő szellemiségének támogatásában önvallomásai alapján

A Társulat legfőbb célját a professzor a „szellemi fegyverek forgatásában és gyenge karjainak erősítésében, s gyakorlásában” (Kovács, 2019, 90.) látta. Az önképzőkör alapításához kapcsolódóan naplójában kiemeli:

„beszédem abból indult ki, hogy törzsintézete, s örök ápolója e Kollégiumnak a hittanszak, most e növendékeket kell egy magasb érdekre egyesíteni, egy központot teremteni. Elmondtam ez alakulandó egyesület célját, a nehézségeket [...] hogy theologusi öntudatot kell kifejteni, magunkat úgy kell éreznie, mint egy lelki világrend egyik tényezőjének, jellemeztem a hit és tudomány párhuzamos hatását, az angol vallásosság nagyszerű műveit, hogy az egyházkerület is örömmel fogja tekinteni mozgólódásunkat” (Kovács, 2023, 111–112.).

Olyan diákokat vártak tagként, akik elkötelezettek egy-egy elméleti téma mentén való elmélyülésre, átgondolásra, kutatásra. Ehhez „minden egyesületi tag először számot vet magával, van-e szent vágyakozása hitesszé vagy lelkesszé képződni; ha igen: egész lélekkel e pályára adja magát [...] A programban az egyházi beszéd művelése és gyakorlása, a vitatkozási készség fejlesztése, valamint a teológusok jellemformálása egyaránt fontos volt” (Kovács, 2019, 91.). Az Önképző Társulat a szakterület irányában kifejeződő elköteleződéssel, minőségi tudományos értékek létrehozásának reményességével érkezőket nyitottan fogadta, a tehetséggondozás vonatkozásában tágabban is lehetőséget nyújtva számukra, a professzor naplójában írtak által is megerősítve: „ne csüggedjen ha valakinek tehetsége nem színarany, a vas is kicsiszolható és fényessé lehet; egyéb iránt ne ragyogásra törekedjünk, de arra, hogy világoljunk; e végett pedig az önképzés százkaru csatornáján minél több világosság anyagot vegyünk magunkba” (Kovács, 2023, 120.). A napló pozitív jövőképet megerősítve említi: „a tanárkar örömmel adta megerősítését ez egyesületre. [...] és jókedvvel, lelkesedéssel megalakult az egyesület. Adja az ég, hogy magyar egyházunk lelki ügyére üdvös hatásává fejlődjék” (Kovács, 2023, 132–133.).

A tehetséggondozás ügye mentén elkötelezett pedagógusok nélkül bármely kíválgó cél sem feltétlenül tudna hosszabb távon megvalósulni, s ehhez a diákokkal való közvetlen kapcsolódásnak meghatározó szerepe van: a legjobb, ha nem irányítóként törekszik bevonódni, hanem a tehetségek rezdüléseire is hangoltan a diákokat buzdítja az önálló munkára, a cél mentén való kitartásra. Balogh Ferenc olyan szellemi műhelyt törekedett formálni és megerősíteni, amely a tanítványainak szorgalmára építve, a kötelező tanórákon túli átgondolási lehetőséget nyújtott. Az önálló kutatási elmélyülés által elért eredmények egymással is megoszthatókká váltak, ezzel is inspirálva egymást a további kutatómunka irányában, összefüggések meglátásában.

„Védem e társulat fennmaradását [...] Először is éleszti, erősíti a teológusi öntudatot, másodszor van szükség ilyen társulatra, mert ez ösztönöz és felhív legalább némelyeket a kötelezett teendők mellett és felett vizsgálódni, nyomozni, keresni, elmélkedni a szakkörébe vágó tárgy felett, erejét arra is fordítani, s tagtársai előtt felmutatni önálló szorgalmának gyümölcsét. És szükség van harmadszor e társulatra, mert ily körben és kör által érvényesülhet szabadon külkényszer nélkül a természettől nyert hajlam és vonzalom a különböző munkakör iránt.” (Kovács, 2019, 89.)

A tehetséggondozás csírája ebben a belső megszólítódásban rejlik, amelyet tehát pedagógusi megerősítéssel tovább gyarapíthatunk. Balogh Ferenc naplójában is megörökítette önképzőkori diákjaihoz szóló szavait: „többet is kell tenni, ki a közönséges színvonalon felül akar emelkedni. Önök maguk indultak többet tenni [...] a lélek világát gazdagítják, e nemes pályához sikert és mindent győző lelkesedést” (Kovács, 2023, 168.).

A pedagógus segítő szerepét e folyamatban személyes minta állításával is megerősíti Balogh Ferenc: „az eszmék közlése és hallása a legszebb módja az önképzésnek ... jó példával megyek elé, az ilyen lépés bátorít majd másokat is az önmunkásságra” (Kovács, 2023, 183.). E közvetlen társas és gondolati kapcsolódásban rejlő húzóerő a kitartás fennmaradásán túl az egyéni erőforrások további mozgósítását is segíti, mindemellett a diákok követését tapasztalva Balogh Ferenc naplójában lejegyzí: „Meghatva érzem mindenkor magam egyházam jövőjét s a hittanuló nemzedéket ha tekintem ... Ez egylet az én kedvencem” (Kovács, 2023, 168.). Ez az együttérző rezonálás a diákok önképző kapcsolódásához és fejlődéséhez ugyancsak megerősítést jelent a tehetségek kibontakozását segítő pedagógusok odaadó, lelkesítő szerepét tekintve. E viszonyulás minden szakterületen értékes segítséget jelent, a bibliai értékeket közvetítő hivatások szempontjából pedig további lelki erőforrások támogatását is szolgálja, a szakmai feltárások lépéseit a hitbeli elmélyülés is segíti. Ahogyan Balogh Ferenc közvetlen személyes példája, hivatása irányában megélt mély elköteleződése ugyancsak megerősítette: „Boldogságom tető pontját érendi el, ha sikerülend vágyam szerint ez egyház iránti szeretetemet kimutathatni s a tudomány terén hű szolgálja lehetni” (Kovács, 2023, 45.).

Irodalomjegyzék

- Ackermanné Kelő K. (é. n.). Szerepértelmezés és önreprezentáció a tudományos női elitben: Egy magyar példa egodokumentumok alapján a 20. század első feléből [kiadatlan kézirat].
- Baráth B. L. (2019). Balogh Ferenc (1836–1913). In Baráth B. L. & Fekete K. (szerk.), *Órállóvá tettek: Műhelytanulmányok a debreceni teológiai oktatás és református lelkészképzés 1850–2000 közötti történetéhez* (pp. 515–524.). Tiszántúli Református Egyházkerület – Debreceni Református Hittudományi Egyetem.

- Barcza Józsefné (1988). Diáktársaságok és diákegyesületek. In Barcza J. (szerk.), A Debreceni Református Kollégium története (pp. 697–752.). A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. <https://real-eod.mtak.hu/2374/1/A%20Debreceni%20Reform%C3%A1tus%20Koll%C3%A9gium%20t%C3%B6rt%C3%A9nete.pdf>
- Dávid M. & Polonkai M. (2019). A tehetségfejlesztő szakemberek szerepei, együttműködésük. In Szabó Zs. (szerk.), A tehetség kézikönyve (pp. 635–650.). Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége.
- Gyáni, G. (2019). Az ego-dokumentumok történetírói haszna. *Bárka*, 2, 69–74.
- Gyarmathy É. (2017). A tehetség érdem és lehetőség oldala. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 5(1), 1–19. <https://doi.org/10.12663/PSYHUNG.5.2017.1.4>.
- Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar. (é. n.). Tudományos diákköri tevékenység. <https://pk.kre.hu/index.php/kutatas/tudomanyos-diakkori-tevekenyseg>
- Kovács Á. (2019). A teológiai oktatás és nevelés a Debreceni Református Kollégiumban 1850–1912. In Baráth B. L. & Fekete K. (szerk.), *Őrállóvá tettek: Műhelytanulmányok a debreceni teológiai oktatás és református lelkészképzés 1850–2000 közötti történetéhez* (pp. 17–100.). Tiszántúli Református Egyházkerület – Debreceni Református Hittudományi Egyetem.
- Kovács Á. (szerk.). (2023). A hitvalló Balogh Ferenc teológiai professzor debreceni naplója 1866–1871. Európai Tudományos Oktatási és Kutató Intézet – Debreceni Református Hittudományi Egyetem.
- Országos Tudományos Diákköri Tanács. (é. n.). Bemutatkozik a TDK. OTDK. <https://otdk.hu/kezdolap/bemutatkozik-a-tdk/>
- Tóth L. (szerk., ford.). (1998). A tehetségesek tanítása. Kossuth Egyetemi Kiadó.